

ВІДГУК

**на дисертаційну роботу Мамешіної Маргарити Анатоліївни
«Диференціація змісту навчальних занять з фізичного виховання
учнів 7–9 класів з урахуванням показників фізичного здоров'я та фізичної
підготовленості», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата наук з
фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.02 «Фізична
культура, фізичне виховання різних груп населення»**

Актуальність обраної теми

Проблема формування змісту фізичного виховання школярів різних вікових груп викликає інтерес не тільки в Україні, а й за кордоном. Одним зі шляхів її розв'язання є обґрунтування та уведення диференційованого підходу як найбільш людиноцентричної ідеї, яка може реалізуватись у освітньому процесі. На практиці організація навчального процесу з «Фізичної культури» у закладах загальної середньої освіти (школах, гімназіях, ліцеях, навчально-виховних комплексах) часто не є оптимальною у контексті врахування показників фізичного здоров'я та фізичної підготовленості учнів. Причина цього криється у спрощеному підході до дозування навантажень для школярів, недостатньому врахуванні принципу доступності та індивідуалізації у процесі фізичного виховання, що в свою чергу обмежує рівень освітніх досягнень з «Фізичної культури» та погіршує стан здоров'я учнів.

Літературні дані свідчать, що різні аспекти формування змісту фізичного виховання школярів залежно від фізичного стану та підготовленості представлені у працях вітчизняних і закордонних науковців: диференціації змісту фізичного виховання за показниками фізичного здоров'я дітей з різними соматотипами пропонують Г. А. Єдинак зі співавторами (2016), за показниками фізичного розвитку і соматичного здоров'я – Grad Rafal (2013) і О. М. Khudolii (2013); диференційований підхід до розвитку рухових здібностей з урахуванням рівня фізичної підготовленості радять Ю. Петришин та П. Дацків (2014) та інші; формуванню змісту фізичного виховання школярів залежно від річної періодизації присвятив свої дослідження А. П. Нападій (2015); формуванню

освітнього компоненту фізичного виховання учнівської молоді присвячені наші дослідження (О.А.Томенко, 2010-2018).

Аналіз цих публікацій дозволив автору визначити суперечність між необхідністю організації фізичного виховання школярів згідно існуючих рекомендацій МОН України та недостатністю урахування на практиці диференційованого підходу для розв'язання його основних завдань.

Необхідність розв'язання зазначеної суперечності зумовлює актуальність наукового дослідження та дозволила автору сформулювати його проблему, яка полягає у відсутності обґрунтування диференціації змісту шкільного фізичного виховання на підставі моніторингу рівня фізичного здоров'я та фізичної підготовленості школярів середніх класів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, їх достовірність та новизна

Наукові положення дисертації та висновки достатньою мірою обґрунтовані теоретичними даними, відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження.

Ступінь їх вірогідності забезпечується:

- кількістю використаних літературних джерел, яка склала 332, з них 24 латиницею;
- використанням документальних матеріалів, навчальної літератури та наукових статей з 1993 р. до 2018 р.;
- використанням адекватних методів наукового пізнання;
- тривалістю написання дисертаційного дослідження (2013-2018 рр.);
- кількістю наукових публікацій та представленням наукових досліджень на конференціях різного рівня;
- результатами впровадження в навчальний процес закладів освіти.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій здобувача в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження було опубліковано у 15 друкованих працях, серед яких 5 статей у спеціалізованих наукових фахових виданнях України, 5 у наукових виданнях, що включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, DOAJ, 1 стаття у наукових виданнях, що включено до міжнародної бази Web of Science, 4 – у матеріалах конференцій.

Результати наукових досліджень були представлені і обговорені на XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України» (Харків, 8-9 грудня 2016); XXIX та XXXVII Міжнародних науково-практичних інтернет-конференціях «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 31 жовтня 2017; 27 червня 2018 відповідно); Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 21-22 листопада 2018); на V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалізації і перспективи» (Полтава, 14 листопада 2019); на XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 6 грудня 2019).

Проблематика, зміст, кількість публікацій за дисертаційним дослідженням повністю відповідає вимогам МОН України. Теоретичне оприлюднення наукових досліджень на конференціях повною мірою засвідчує належну апробацію результатів.

Оцінка змісту дисертації та її основні положення

Дисертація складається з анотації, вступу, 6 розділів, загальних висновків, методичних рекомендацій, списку посилань (332 найменування) та додатків.

Загальний обсяг дисертації – 394 сторінки. Робота містить 36 таблиць, 38 рисунків.

У **вступі** автором обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано структурні компоненти дослідження (об'єкт, предмет, мету, завдання, наукову новизну, практичну значущість), охарактеризовано особистий внесок здобувача, відображено апробацію матеріалів дисертації на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Наукові положення, основні результати і висновки дисертаційної роботи М.А.Мамешіної відзначаються науковою новизною. До результатів, які отримані вперше, відноситься те, що авторкою:

– обґрунтовано програму диференціації змісту навчальних занять з фізичного виховання, спрямовану на покращення показників фізичного здоров'я та фізичної підготовленості учнів 7–9 класів. Програма складається з трьох компонентів: теоретико-методичного, прикладного та змістового. Змістовий компонент програми включає два розділи: основний – інваріантна та варіативна складова (модулі: легка атлетика, баскетбол, волейбол, футбол та інші); варіативний розділ – 2 блоки вправ;

– обґрунтовано специфіку організації навчальної діяльності на уроках фізичної культури за програмою диференціації змісту навчальних занять з урахуванням показників фізичного здоров'я та фізичної підготовленості учнів 7–9 класів та практичну реалізацію авторської програми.

Практична значущість проаналізованого нами дисертаційного дослідження полягає у розробці та впровадженні програми диференціації змісту навчальних занять у освітній процес з Фізичної культури закладів загальної середньої освіти, що сприяло підвищенню рівня фізичного здоров'я та фізичної підготовленості учнів. Розроблена програма може використовуватися у освітньому процесі, самостійній та корекційній руховій діяльності для підвищення рівня фізичного здоров'я, фізичної підготовленості та зацікавленості до занять фізичною культурою учнів середніх класів.

У першому розділі - **«Сучасні напрями удосконалення фізичного виховання в системі закладів загальної середньої освіти»**, відображено результати аналізу літературних джерел, на основі якого: здійснено аналіз інноваційних підходів щодо збільшення об'єму рухової активності, збереження здоров'я та підвищення фізичної підготовленості дітей шкільного віку, за рахунок впровадження в освітній процес нетипових засобів, новітніх методик та нестандартних форм занять фізичними вправами; вивчено стан використання диференційованого підходу у фізичному вихованні школярів з урахуванням різних критеріїв.

У другому розділі - **«Методи та організація дослідження»** представлені використані у роботі методи досліджень, обґрунтована доцільність їх застосування, описана організація та надана характеристика етапів дослідження.

У третьому розділі **«Стан фізичного здоров'я та фізичної підготовленості учнів 7–9-х класів»** представлено первинні показники рівня фізичного здоров'я та фізичної підготовленості учнів 7–9 класів.

У результаті емпіричного дослідження автором відзначено середній рівень фізичного здоров'я у учнів 7-х класів обох досліджуваних груп та хлопців 8-х класів контрольних групи. У статевому аспекті виявлено, що результати хлопців кращі за дані дівчат, однак, в основному, не достовірно. Виняток становлять масо-ростові показники учнів 9-х класів; результати ЖЄЛ учнів 7-х та 9-х класів; ЧСС за перші 15 с періоду відновлення після навантаження учнів 8-9-х класів. В показниках школярів контрольних груп за віком та статтю достовірних відмінностей, в основному, не виявлено.

Представлені у розділі первинні результати розвитку основних фізичних якостей свідчить про низький рівень фізичної підготовленості (1 бал) учнів 7–9 класів. При порівнянні даних у віковому аспекті, автором відзначено хвилеподібний характер вікових розрізень, де ключові відмінності не достовірні. Виняток становлять показники сили, де результати учнів 9-х класів нижче за дані 8-х і 7-х класів та дані витривалості, де результати учнів 9-х

класів навпаки вищі за показники учнів 8-х і 7-х класів, але ці розрізнення в основному не достовірні.

У четвертому розділі **«Експериментальна програма диференціації змісту навчальних занять з фізичного виховання для учнів 7–9 класів»** обґрунтовано доцільність її розробки; визначено мету, завдання та основні вимоги до сучасного уроку фізичної культури; представлено педагогічні аспекти реалізації програми диференціації змісту навчальних занять з фізичного виховання учнів 7–9 класів.

У розділі представлено й обґрунтовано зміст програми диференціації змісту навчальних занять з фізичного виховання для учнів 7–9 класів, що складалася з трьох компонентів: теоретико-методичного, змістового та прикладного. *Теоретико-методичний* компонент містить мету, завдання та принципи навчання. *Змістовий компонент* складався з двох розділів: основного та варіативного. Змістове наповнення *основного розділу* відповідало навчальній програмі для закладів загальної середньої освіти і в свою чергу включало інваріантну та варіативну складову. Зміст *варіативного розділу* було розроблено автором на підґрунті внутрішньокласової диференціації, що забезпечило можливість адаптувати зміст занять у відповідності із типологічними особливостями учнів; підібрати специфічні рухові завдання для кожної раніше сформованої підгрупи.

Основний зміст диференціації відображений у варіативному розділі, який складався з двох блоків фізичних вправ: 1-й блок – вправи на зміцнення фізичного здоров'я; 2-й блок – вправи фізичної підготовки. Школярі за задумом автора діляться на підгрупи, для кожної з яких були розроблені комплекси фізичних вправ, спрямовані на підвищення функціонального стану тих систем організму та фізичних якостей, які за результатами констатувального експерименту мали недостатній рівень розвитку. Так, до комплексу для першої підгрупи (А) увійшли вправи та модифіковані рухливі ігри, спрямовані на покращення функціонального стану серцево-судинної системи, для другої підгрупи (Б) – на підвищення функціональних можливостей дихальної системи,

для третьої (В) – на розвиток швидкості та сили; для четвертої (Г) – на підвищення рівня розвитку координаційних здатностей та гнучкості.

У п'ятому розділі **«Вплив програми диференціації змісту навчальних занять з фізичного виховання на показники фізичного здоров'я та фізичної підготовленості учнів 7–9 класів»** здійснено аналіз показників фізичного здоров'я та фізичної підготовленості учнів за час педагогічного експерименту.

У результаті перевірки експериментальної програми в показниках, що відображають рівень фізичного здоров'я учнів основних груп, відбулися достовірні позитивні зміни за усіма досліджуваними параметрами. Найбільш суттєво покращилися показники функціонування серцево-судинної системи учнів 7–9-х класів (з нижче середнього рівня до середнього) та стану дихальної системи хлопців 9-х класів і дівчат 7–8-х класів (з низького до середнього рівня). Унаслідок чого рівень фізичного здоров'я учнів 8–9-х класів з нижче середнього підвищився до середнього, хлопців 7-х класів з середнього до вище середнього. У учнів контрольних груп рівень фізичного здоров'я достовірно не змінився.

Ефективність авторської програми підтверджують також достовірні зміни у показниках фізичних якостей: розвитку швидкісних здібностей, координаційних здатностей, сили, гнучкості та витривалості. Найзначніше покращилися показники розвитку сили учнів 8–9-х класів (31,8% та 30,5% відповідно); гнучкості та швидкісних здібностей – учнів 9-х класів (17,7% та 12,5% відповідно); витривалості – учнів 7-х класів (49,5%). Унаслідок зазначених змін рівень фізичної підготовленості учнів основних груп підвищився з низького до нижче середнього.

У шостому розділі **«Аналіз і узагальнення результатів дослідження»** проведено узагальнення експериментальних даних, розкрита практична значущість проведеної роботи. В процесі дисертаційного дослідження були отримані три групи даних: результати, які підтверджують існуючі дані, доповнюють та є абсолютно новими.

Результати автора уточнюють і доповнюють існуючі дані: про ефективність впливу різних видів рухової діяльності на фізичний розвиток, фізичне здоров'я та рухову підготовленість дітей підліткового віку (Н. В. Москаленко, 2004; Б. Р. Задворний, 2017); щодо стану фізичного здоров'я учнів основної школи (Т. Ю. Круцевич, 2011; І. В. Боднар, 2014); щодо рівня рухової підготовленості підлітків (Т. М. Бала, 2013; Н. Москаленко, 2017); щодо відмінностей за статтю та віком в показниках окремих компонентів фізичного здоров'я та розвитку рухових здібностей учнів 13–15 років (Т. Ю. Круцевич, О. Ю. Марченко, 2015; 2017) тощо.

Висновки повністю відповідають завданням дослідження та змісту основного тексту роботи, є логічними та структурованими. Автореферат відповідає змісту дисертації й розкриває основні її положення.

Позитивно оцінюючи в цілому рівні наукової новизни і практичного значення дослідження, доцільно звернути увагу і на деякі його недоліки:

1. Дискусійним є формулювання теми дисертаційної роботи, у якому вказано на зміст навчальних занять з фізичного виховання, але розглядаються як урочна форма, так і самостійні, індивідуальні заняття та домашні завдання, які реалізуються в основному у позанавчальний час.

2. Лише 28% джерел, використаних в процесі аналізу науково-методичної літератури, опубліковані за останні 5 років.

3. У висновках №2 та №6 йдеться про визначений рівень фізичної підготовленості, хоча у тексті роботи (таблицях, рисунках) вказано лише на зміни окремих її показників у балах, а не про визначення загального рівня за інтегральним індексом.

4. Дискусійним є питання щодо добору тесту для визначення витривалості, адже навчальною програмою для школярів передбачено норматив – рівномірний біг на 1000–1500 м.

5. Для визначення рівня фізичного здоров'я більш вживаним є експрес-скринінг за Г.Л.Апанасенком, ніж методика, розроблена С.Д.Поляковим зі співавторами, яка використана у роботі.

6. У роботі та авторефераті статистичну достовірність змін у показниках достатньо вказувати на рівні 0,05.

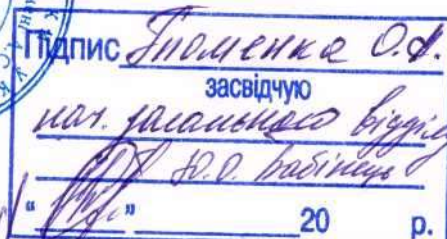
Загальний висновок

Дисертаційна робота Мамешині Маргарити Анатоліївни «Диференціація змісту навчальних занять з фізичного виховання учнів 7–9 класів з урахуванням показників фізичного здоров'я та фізичної підготовленості» має достатнє теоретичне й практичне значення і є самостійним завершеним науковим дослідженням, де висвітлено нові наукові результати, що у сукупності дозволяють розв'язати важливу для галузі освіти наукову проблему. В ході дослідження удосконалено зміст фізичного виховання учнів 7–9 класів шляхом його диференціації з урахуванням показників фізичного здоров'я та фізичної підготовленості.

Дисертаційна робота Мамешині Маргарити Анатоліївни є самостійною закінченою науково-дослідною роботою кваліфікаційного характеру, що відповідає вимогам пункту 11 «Порядку присудження наукових ступенів», який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (з урахуванням змін згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. за № 656), а також профілю спеціалізованої вченої ради і паспорту спеціальності 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення», а здобувач заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту.

Офіційний опонент

завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка,
доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор

О. А. Томенко